

Вченому секретарю
Науково-консультативної ради
при Верховному Суді
Л. Лобойко

01043, м. Київ, вул. П. Орлика, 8

науковий висновок
у цивільній справі №320/5115/17

До Науково-дослідного центру судових експертиз з питань інтелектуальної власності надійшов Ваш лист №47/0/27-21 від 21.04.2021 (вх. №322/5-1-17 від 21.04.2021) (далі-Лист), щодо підготовки наукового висновку у цивільній справі №320/5115/17, на звернення судді Великої Палати Верховного суду Ситнік О.М.

Для отримання наукового висновку Науково-консультативної ради при Верховному Суді поставлені наступні питання:

1. Що у зазначеному випадку можна вважати фінансовою послугою, яка надається споживачу: вклад, вклад та нараховані проценти за договором вкладу, лише нараховані за договором вкладу проценти?

2. Чи зберігаються споживчі відносини (в разі неповернення вкладу за рішенням суду) після розірвання судом договорів вкладу та чи поширюються на ці правовідносини норми Закону України «Про захист прав споживачів», а саме можливість застосування статті 10 цього Закону?

3. Чи змінює правову природу зобов'язання після набрання чинності судовим рішенням, яким розірвано договори?

4. Який розмір послуги підлягає виплаті (вклад та проценти за вкладом, тільки проценти або лише вклад) та чи впливає на визначення розміру фінансової послуги розірвання договору?

5. Чи можна вважати проценти, передбачені частиною другою статті 625 ЦК України, пенею, правова природа якої подібна до правової природи пені, визначеної частиною п'ятою статті 10 Закону України «Про захист прав споживачів» та статтею 551 ЦК України?

В ухвалі від 19 серпня 2020 року в справі № 320/5115/17 Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду встановив:

У липні 2017 року ОСОБА_1 , ОСОБА_2 , ОСОБА_3 , ОСОБА_4 звернулися до суду з позовом до Публічного акціонерного товариства Комерційний банк «ПриватБанк» (далі - ПАТ КБ «ПриватБанк») про стягнення процентів, трьох процентів річних та неустойки (пені) за договорами банківських вкладів, посилаючись на те, що між ними та ПАТ КБ «ПриватБанк» було укладено договори банківських вкладів. У 2014 році вони звернулися до Мелітопольського міськрайонного суду Запорізької області з позовом до ПАТ КБ «ПриватБанк» про захист прав споживачів, визнання неправомірною відмову достроково розірвати договори банківських вкладів, зобов'язання вчинити певні дії та стягнення грошових коштів. Рішенням

Мелітопольського міськрайонного суду Запорізької області від 04 грудня 2014 року у справі № 320/9186/14-ц їх позовні вимоги було задоволено частково. Зазначене рішення залишене без змін ухвалою Апеляційного суду Запорізької області від 25 березня 2015 року та ухвалою Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 21 жовтня 2015 року. ... відносно боржника ПАТ КБ «ПриватБанк». Оскільки суми боргу за вказаними виконавчими документами боржником не сплачені та не стягнуті державною виконавчою службою, то з відповідача на їх користь підлягають стягненню проценти за договорами банківських вкладів після закінчення строку їх дії на підставі статей 1061, 1070 Цивільного кодексу України (далі - ЦК України), 3 % річних на підставі частини другої статті 625 ЦК України та неустойка (пеня) на підставі частини п'ятої статті 10 Закону України «Про захист прав споживачів». Враховуючи викладене ОСОБА_1, ОСОБА_2, ОСОБА_3, ОСОБА_4 просили стягнути з ПАТ КБ «ПриватБанк»:

- на користь ОСОБА_1 - проценти за договорами банківських вкладів №SAMDN25000732524362 від 28 січня 2013 року та №SAMDN25000740327576 від 27.01.2014р. за період з 04.12.2014р. по 20.07.2017р. за ставкою 1 % в сумі 1 760,58 доларів США з конвертацію цієї суми в національну валюту на день здійснення платежу, 3 % річних за вказаними договорами банківських вкладів за період з 04.12.2014 року по 20.07.2017 року в сумі 5 281,74 доларів США з конвертацію цієї суми в національну валюту на день здійснення платежу, а також - неустойку (пеню) за цими договорами в сумі 734 510,34 доларів США з конвертацію цієї суми в національну валюту на день здійснення платежу;
- на користь ОСОБА_4 - проценти за договорами банківських вкладів №SAMDN25000717275968, №SAMDN25000717275886, №SAMDN25000717276090 від 14.06.2011р., №SAMDN01000724036946 від 01.03.2012р. та №SAMDN25000724293064 від 14.03.2012 р. за період з 04 грудня 2014 р. по 20.07.2017р. за ставкою 1 % в сумі 1 572,16 доларів США з конвертацію цієї суми в національну валюту на день здійснення платежу, 3 % річних за вказаними договорами банківських вкладів за період з 04 грудня 2014 року по 20 липня 2017 року в сумі 4 716,50 доларів США з конвертацію цієї суми в національну валюту на день здійснення платежу, а також - неустойку (пеню) за цими договорами в сумі 655 905 доларів США з конвертацію цієї суми в національну валюту на день здійснення платежу;
- на користь ОСОБА_3 - проценти за договорами банківських вкладів №SAMDN25000717276850, №SAMDN25000717276937, №SAMDN25000717277019 від 14 червня 2011 року, №SAMDN25000720405235, №SAMDN25000720405021 від 07 жовтня 2011 року, №SAMDN25000727539156, №SAMDN25000727539013 від 31 липня 2012 року, №SAMDN25000733924494 від 20 березня 2013 року за період з 04 грудня 2014 року по 20 липня 2017 року за ставкою 1 % в сумі 2 782,13 доларів США з конвертацію цієї суми в національну валюту на день здійснення платежу, 3 % річних за вказаними договорами банківських вкладів за період з 04 грудня 2014 року по 20 липня 2017 року в сумі 8 346,41 доларів США з конвертацію цієї суми в національну валюту на день здійснення платежу, а також - неустойку (пеню) за

цими договорами в сумі 1 160 700 доларів США з конвертацію цієї суми в національну валюту на день здійснення платежу;

- на користь ОСОБА_2 - проценти за договорами банківських вкладів №SAMDNWFD0070021389000, №SAMDNWFD0070021390100, №SAMDNWFD0070021392200 від 25 листопада 2013 року за ставкою 1 % за період з 04 грудня 2014 року по 20 липня 2017 року в сумі 3 150,47 доларів США з конвертацію цієї суми в національну валюту на день здійснення платежу, 3 % річних за вказаними договорами банківських вкладів за період з 04 грудня 2014 року по 20 липня 2017 року в сумі 9 451,43 доларів США з конвертацію цієї суми в національну валюту на день здійснення платежу, а також - неустойку (пеню) за цими договорами в сумі 1 314 371,09 доларів США з конвертацію цієї суми в національну валюту на день здійснення платежу.

В запереченні на позовну заяву ПАТ КБ «ПриватБанк» зазначило, що укладені між ним та позивачами договори банківських вкладів були розірвані судовим рішенням, тому позовні вимоги про стягнення процентів за цими договорами не можуть бути задоволені. Оскільки спірні правовідносини виникли у зв'язку з виконанням судового рішення, то до них не можуть застосовуватися норми, що передбачають цивільно-правову відповідальність за невиконання грошового зобов'язання (стаття 625 ЦК України). Також необґрунтованими є позовні вимоги про стягнення неустойки (пені) на підставі частини п'ятої статті 10 Закону України «Про захист прав споживачів», оскільки ця норма встановлює відповідальність виконавця робіт (послуг) та не поширюється на правовідносини за договорами банківських вкладів. Крім того, нарахована позивачами неустойка (пеня) значно перевищує суму стягнення за договорами банківських вкладів, що згідно з частиною третьою статті 551 ЦК України є підставою для її зменшення.

Рішенням Мелітопольського міськрайонного суду Запорізької області від 18 жовтня 2017 року позов задоволено частково. Стягнуто з ПАТ КБ «ПриватБанк» на користь ОСОБА_1 проценти за договорами банківських вкладів №SAMDN25000732524362 від 28 січня 2013 року та №SAMDN25000740327576 від 27 січня 2014 року з 04 грудня 2014 року по 20 липня 2017 року за ставкою 1 % в сумі 1 760,58 доларів США з конвертацію цієї суми в національну валюту на день здійснення платежу. Стягнуто з ПАТ КБ «ПриватБанк» на користь ОСОБА_1 3 % річних за договорами банківських вкладів №SAMDN25000732524362 від 28 січня 2013 року та №SAMDN25000740327576 від 27 січня 2014 року з 04 грудня 2014 року по 20 липня 2017 року в сумі 5 281,74 доларів США з конвертацію цієї суми в національну валюту на день здійснення платежу. Стягнуто з ПАТ КБ «ПриватБанк» на користь ОСОБА_1 неустойку (пеню) за договорами банківських вкладів №SAMDN25000732524362 від 28 січня 2013 року та №SAMDN25000740327576 від 27 січня 2014 року в сумі 67 078,57 доларів США з конвертацію цієї суми в національну валюту на день здійснення платежу. Стягнуто з ПАТ КБ «ПриватБанк» на користь ОСОБА_4 проценти за договорами банківських вкладів №SAMDN25000717275968, №SAMDN25000717275886, №SAMDN25000717276090 від 14 червня 2011 року, №SAMDN01000724036946 від 01 березня 2012 року, №SAMDN25000724293064 від 14 березня 2012 року за

ставкою 1 % в сумі 1 572,16 доларів США з конвертацію цієї суми в національну валюту на день здійснення платежу. Стягнуто з ПАТ КБ «ПриватБанк» на користь ОСОБА_4 3 % річних за договорами банківських вкладів №SAMDN25000717275968, №SAMDN25000717275886, №SAMDN25000717276090 від 14 червня 2011 року, №SAMDN01000724036946 від 01 березня 2012 року, №SAMDN25000724293064 від 14 березня 2012 року з 04 грудня 2014 року по 20 липня 2017 року в сумі 4 716,50 доларів США з конвертацію цієї суми в національну валюту на день здійснення платежу. Стягнуто з ПАТ КБ «ПриватБанк» на користь ОСОБА_4 неустойку (пеню) за договорами банківських вкладів №SAMDN25000717275968, №SAMDN25000717275886, №SAMDN25000717276090 від 14 червня 2011 року, №SAMDN01000724036946 від 01 березня 2012 року, №SAMDN25000724293064 від 14 березня 2012 року в сумі 59 900 доларів США з конвертацію цієї суми в національну валюту на день здійснення платежу. Стягнуто з ПАТ КБ «ПриватБанк» на користь ОСОБА_3 проценти за договорами банківських вкладів №SAMDN25000717276850, №SAMDN25000717276937, №SAMDN25000717277019 від 14 червня 2011 року, №SAMDN25000720405235, №SAMDN25000720405021 від 07 жовтня 2011 року, №SAMDN25000727539156, №SAMDN25000727539013 від 31 липня 2012 року, №SAMDN25000733924494 від 20 березня 2013 року за ставкою 1 % в сумі 2 782,13 доларів США з конвертацію цієї суми в національну валюту на день здійснення платежу. Стягнуто з ПАТ КБ «ПриватБанк» на користь ОСОБА_3 3 % річних за договорами банківських вкладів №SAMDN25000717276850, №SAMDN25000717276937, №SAMDN25000717277019 від 14 червня 2011 року, №SAMDN25000720405235, №SAMDN25000720405021 від 07 жовтня 2011 року, №SAMDN25000727539156, №SAMDN25000727539013 від 31 липня 2012 року, №SAMDN25000733924494 від 20 березня 2013 року з 04 грудня 2014 року по 20 липня 2017 року в сумі 8 346,41 доларів США з конвертацію цієї суми в національну валюту на день здійснення платежу. Стягнуто з ПАТ КБ «ПриватБанк» на користь ОСОБА_3 неустойку (пеню) за договорами банківських вкладів №SAMDN25000717276850, №SAMDN25000717276937, №SAMDN25000717277019 від 14 червня 2011 року, №SAMDN25000720405235, №SAMDN25000720405021 від 07 жовтня 2011 року, №SAMDN25000727539156, №SAMDN25000727539013 від 31 липня 2012 року, №SAMDN25000733924494 від 20 березня 2013 року в сумі 106 000 доларів США з конвертацію цієї суми в національну валюту на день здійснення платежу. Стягнуто з ПАТ КБ «ПриватБанк» на користь ОСОБА_2 проценти за договорами банківських вкладів №SAMDNWFD0070021389000, №SAMDNWFD0070021390100, №SAMDNWFD0070021392200 від 25 листопада 2013 року за ставкою 1 % в сумі 3 150,47 доларів США з конвертацію цієї суми в національну валюту на день здійснення платежу. Стягнуто з ПАТ КБ «ПриватБанк» на користь ОСОБА_2 3 % річних за договорами банківських вкладів №SAMDNWFD0070021389000, №SAMDNWFD0070021390100, №SAMDNWFD0070021392200 від 25 листопада 2013 року з 04 грудня 2014 року по 20 липня 2017 року в сумі 9 451,43 доларів США з конвертацію цієї суми в

національну валюту на день здійснення платежу. Стягнуто з ПАТ КБ «ПриватБанк» на користь ОСОБА_2 неустойку (пеню) за договорами банківських вкладів №SAMDNWFD0070021389000, №SAMDNWFD0070021390100, № SAMDNWFD0070021392200 від 25 листопада 2013 року в сумі 120 033,89 доларів США з конвертацією цієї суми в національну валюту на день здійснення платежу. В решті позову відмовлено. Вирішено питання про розподіл судових витрат.

Рішення місцевого суду мотивоване тим, що в розділі 2.8 «Інше» Умов та правил надання банківських послуг ПАТ КБ «ПриватБанк» передбачено, що розмір процентів за користування коштами на вкладному рахунку до запитання становить 1 % річних. Оскільки умовами договору не визначено інший розмір відсотків, які нараховуються на суму вкладу, що розміщений на вкладному рахунку до запитання, то після закінчення строку дії договорів та їх розірвання розмір процентів підлягає обчисленню за процентною ставкою 1 % згідно зі статтею 1070 ЦК України. Проценти, визначені статтями 1061, 1070 ЦК України, є платою за користування чужими грошовими коштами, яка, за відсутності іншої домовленості сторін, сплачується боржником за весь період користування грошовими коштами, у тому числі після настання терміну їх повернення. Поряд з цим за порушення виконання грошового зобов'язання на боржника покладається відповідальність, передбачена статтею 625 ЦК України, яка полягає у приєднанні до невиконаного обов'язку, нового додаткового обов'язку, зокрема у вигляді сплати 3 % річних від простроченої суми. Беручи до уваги різну правову природу процентів, передбачених статтями 1061, 1070 ЦК України, і процентів, що стягуються відповідно до статті 625 ЦК України, а також відсутність в чинному законодавстві обмежень, одночасне стягнення процентів за статтями 1061, 1070 ЦК України та трьох процентів річних від простроченої суми за статтею 625 ЦК України є правомірним. Таке розуміння наведених норм відповідає висновкам Верховного Суду України про їх застосування, викладеним у постановках від 29 травня 2013 року у справі № 6-39цс13, від 25 грудня 2013 року у справі № 6-140цс13, від 28 січня 2015 року у справі № 6-247цс14. ПАТ КБ «Приват Банк» не виконало грошового зобов'язання, тому позивачі мають право на стягнення трьох процентів річних від простроченої суми на підставі статті 625 ЦК України. Доводи відповідача проте, що частина п'ята статті 10 Закону України «Про захист прав споживачів» не підлягає застосуванню до спірних правовідносин, є необґрунтованими, оскільки вкладник за договором депозиту є споживачем фінансових послуг, а банк - їх виконавцем та несе відповідальність за неналежне надання цих послуг у вигляді сплати пені в розмірі 3 % вартості послуги за кожен день прострочення. Оскільки право на стягнення неустойки (пені) у позивачів виникло з наступного дня після 04 грудня 2014 року, а до суду вони звернулися лише 19 липня 2017 року, то неустойка (пеня) підлягає стягненню лише в межах одного року до дня пред'явлення позову. При цьому розмір неустойки підлягає зменшенню до суми основної заборгованості кожному з позивачів на підставі частини третьої статті 551 ЦК України.

Постановою Апеляційного суду Запорізької області від 07 червня 2018 року апеляційну скаргу ПАТ КБ «ПриватБанк» залишено без задоволення, а рішення Мелітопольського міськрайонного суду Запорізької області від 18 жовтня 2017 року - без змін.

Судове рішення апеляційного суду мотивоване тим, що висновки місцевого суду по суті вирішеного спору є правильними, підтверджуються наявними у справі доказами, яким суд дав належну правову оцінку. Доводи апеляційної скарги не спростовують цих висновків і не свідчать про порушення норм матеріального та процесуального права.

Короткий зміст та узагальнені доводи касаційної скарги.

У червні 2018 року ПАТ КБ «ПриватБанк» подало до Верховного Суду касаційну скаргу, в якій, посилаючись на неправильне застосування судами норм матеріального права та порушення норм процесуального права, просило скасувати рішення Мелітопольського міськрайонного суду Запорізької області від 18 жовтня 2017 року та постанову Апеляційного суду Запорізької області від 07 червня 2018 року в частині задоволених позовних вимог і ухвалити нове судове рішення, яким передати справу на новий розгляд до суду першої інстанції.

Касаційна скарга мотивована тим, що суди неповно з'ясували обставини справи, не дослідили в повному обсязі доказів і не звернули уваги на те, що спірні договори банківських вкладів були розірвані судовим рішенням, яке набрало законної сили, тому зобов'язання припинилися і вимоги про стягнення процентів за цими договорами є безпідставними. Згідно з рішенням комітету управління активами і пасивами ПАТ КБ «ПриватБанк» від 25 квітня 2017 року з 04 травня 2017 року в банку встановлена відсоткова ставка за вкладами до запитання в розмірі 0,01 % річних, однак позивачі навели розрахунок процентів за період з 04 грудня 2014 року по 20 липня 2017 року за ставкою 1 % річних, а суди не перевірили вказаний розрахунок. Оскільки позивачі просили стягнути проценти за договорами банківських вкладів на підставі частини п'ятої статті 1061 ЦК України, то стягнення на їх користь ще й 3 % річних на підставі частини другої статті 625 ЦК України є неправомірним. Також до вимог про стягнення 3 % річних суди не застосували наслідки впливу спеціальної позовної давності. Крім того, суди не врахували правової позиції Верховного Суду, викладеної в постанові від 21 лютого 2018 року у справі № 759/13827/15-ц, та дійшли помилкових висновків про стягнення з ПАТ КБ «ПриватБанк» на користь позивачів пені на підставі частини п'ятої статті 10 Закону України «Про захист прав споживачів».

...

Позиція та висновки Верховного Суду.

Згідно з частиною третьою статті 3 Цивільного процесуального кодексу України (далі - ЦПК України) провадження в цивільних справах здійснюється відповідно до законів, чинних на час вчинення окремих процесуальних дій, розгляду і вирішення справи.

08 лютого 2020 року набрав чинності Закон України від 15 січня 2020 року № 460-IX «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу

України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України щодо вдосконалення порядку розгляду судових справ». Пунктом 2 розділу II «Прикінцеві та перехідні положення» цього Закону встановлено, що касаційні скарги на судові рішення, які подані і розгляд яких не закінчено до набрання чинності цим Законом, розглядаються в порядку, що діяв до набрання чинності цим Законом.

Відповідно до частин четвертої-п'ятої статті 403 ЦПК України суд, який розглядає справу в касаційному порядку у складі колегії суддів, палати або об'єднаної палати, передає справу на розгляд Великої Палати Верховного Суду, якщо така колегія (палата, об'єднана палата) вважає за необхідне відступити від висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладеного в раніше ухваленому рішенні Великої Палати. Суд, який розглядає справу в касаційному порядку у складі колегії або палати, має право передати справу на розгляд Великої Палати Верховного Суду, якщо дійде висновку, що справа містить виключну правову проблему і така передача необхідна для забезпечення розвитку права та формування єдиної правозастосовчої практики.

Частиною першою статті 404 ЦПК України визначено, що питання про передачу справи на розгляд палати, об'єднаної палати або Великої Палати Верховного Суду вирішується судом за власною ініціативою або за клопотанням учасника справи.

Вивчивши матеріали справи, перевіривши доводи касаційної скарги, Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду дійшов висновку про наявність правових підстав для передачі справи на розгляд Великої Палати Верховного Суду, оскільки вважає за необхідне відступити від висновків щодо застосування норм права у подібних правовідносинах, викладених в постанові Великої Палати Верховного Суду від 20 березня 2019 року у справі № 761/26293/16-ц (провадження № 14-64цс19), а також у зв'язку з тим, що справа містить виключну правову проблему і така передача необхідна для забезпечення розвитку права та формування єдиної правозастосовчої практики.

Судами встановлено, що між ОСОБА_2 та ПАТ КБ «ПриватБанк» були укладені договори банківських вкладів, а саме: № SAMDNWFD0070021389000 від 25 листопада 2013 року, за умовами якого на особовий рахунок ОСОБА_2 № НОМЕР_1 (тип вкладу «Депозит плюс») були зараховані грошові кошти в сумі 50 000 доларів США; № SAMDNWFD0070021390100 від 25 листопада 2013 року, за умовами якого на особовий рахунок ОСОБА_2 № НОМЕР_2 (тип вкладу «Депозит плюс») були зараховані грошові кошти в сумі 50 000 доларів США; № SAMDNWFD0070021392200 від 25 листопада 2013 року, за умовами якого на особовий рахунок ОСОБА_2 № НОМЕР_3 (тип вкладу «Депозит плюс») були зараховані грошові кошти в сумі 20 033,89 доларів США.

Між ОСОБА_4 та ПАТ КБ «ПриватБанк» були укладені договори банківських вкладів, а саме: № SAMDN25000717275968 від 14 червня 2011 року, за умовами якого на особовий рахунок ОСОБА_4 № НОМЕР_4 (тип вкладу «Стандарт») були зараховані грошові кошти в сумі 10 000 доларів США; № SAMDN25000717275886 від 14 червня 2011 року, за умовами якого на

особовий рахунок ОСОБА_4 № НОМЕР_5 (тип вкладу «Стандарт») були зараховані грошові кошти в сумі 10000 доларів США; №SAMDN25000717276090 від 14 червня 2011 року, за умовами якого на особовий рахунок ОСОБА_4 № НОМЕР_6 (тип вкладу «Стандарт») були зараховані грошові кошти в сумі 10000 доларів США; №SAMDN01000724036946 від 01 березня 2012 року, за умовами якого на особовий рахунок ОСОБА_4 № НОМЕР_7 (тип вкладу «Стандарт») були зараховані грошові кошти в сумі 9 900 доларів США, № SAMDN25000724293064 від 14 березня 2012 року, за умовами якого на особовий рахунок ОСОБА_4 № НОМЕР_8 (тип вкладу «Стандарт») були зараховані грошові кошти в сумі 20 000 доларів США.

Між ОСОБА_1 та ПАТ КБ «ПриватБанк» були укладені договори банківських вкладів, а саме: № SAMDN25000732524362 від 28 січня 2013 року, за умовами якого на особовий рахунок ОСОБА_1 № НОМЕР_9 (тип вкладу «Стандарт») були зараховані грошові кошти в сумі 49 999,98 доларів США; № SAMDN25000740327576 від 27 січня 2014 року, за умовами якого на особовий рахунок ОСОБА_1 № НОМЕР_10 (тип вкладу «Стандарт») були зараховані грошові кошти в сумі 17 078,59 доларів США.

Між ОСОБА_3 та ПАТ КБ «ПриватБанк» були укладені договори банківських вкладів, а саме: № SAMDN25000717276850 від 14 червня 2011 року, за умовами якого на особовий рахунок ОСОБА_3 № НОМЕР_11 (тип вкладу «Стандарт») були зараховані грошові кошти в сумі 10 000 доларів США; № SAMDN25000717276937 від 14 червня 2011 року, за умовами якого на особовий рахунок ОСОБА_3 № НОМЕР_12 (тип вкладу «Стандарт») були зараховані грошові кошти в сумі 10 000 доларів США; № SAMDN25000717277019 від 14 червня 2011 року, за умовами якого на особовий рахунок ОСОБА_3 № НОМЕР_13 (тип вкладу «Стандарт») були зараховані грошові кошти в сумі 10 000 доларів США; № SAMDN25000720405235 від 07 жовтня 2011 року, за умовами якого на особовий рахунок ОСОБА_3 № НОМЕР_14 (тип вкладу «Стандарт») були зараховані грошові кошти в сумі 10 000 доларів США; № SAMDN25000720405021 від 07 жовтня 2011 року, за умовами якого на особовий рахунок ОСОБА_3 № НОМЕР_15 (тип вкладу «Стандарт») були зараховані грошові кошти в сумі 10 000 доларів США; № SAMDN25000727539156 від 31 липня 2012 року, за умовами якого на особовий рахунок ОСОБА_3 № НОМЕР_16 (тип вкладу «Стандарт») були зараховані грошові кошти в сумі 18 000 доларів США; № SAMDN25000727539013 від 31 липня 2012 року, за умовами якого на особовий рахунок ОСОБА_3 № НОМЕР_17 (тип вкладу «Стандарт») були зараховані грошові кошти в сумі 18 000 доларів США; № SAMDN25000733924494 від 20 березня 2013 року, за умовами якого на особовий рахунок ОСОБА_3 № НОМЕР_18 (тип вкладу «Стандарт») були зараховані грошові кошти в сумі 20 000 доларів США.

Рішенням Мелітопольського міськрайонного суду Запорізької області від 04 грудня 2014 року у справі № 320/9186/14-ц позовні вимоги ОСОБА_1 , ОСОБА_2 , ОСОБА_3 , ОСОБА_4 до ПАТ КБ «ПриватБанк» про захист прав споживачів, про визнання неправомірною відмову достроково розірвати

договори банківських вкладів, про зобов'язання вчинення певних дій та про стягнення грошових коштів задоволено частково. Визнано неправомірною відмову ПАТ КБ «ПриватБанк» в достроковому розірванні укладених з ОСОБА_1 договорів банківських вкладів № SAMDN25000732524362 від 28 січня 2013 року та № SAMDN25000740327576 від 27 січня 2014 року, укладених з ОСОБА_4 договорів банківських вкладів № SAMDN25000717275968 від 14 червня 2011 року, № SAMDN25000717275886 від 14 червня 2011 року, № SAMDN25000717276090 від 14 червня 2011 року, № SAMDN01000724036946 від 01 березня 2012 року, № SAMDN25000724293064 від 14 березня 2012 року, укладених з ОСОБА_3 договорів банківських вкладів № SAMDN25000717276850 від 14 червня 2011 року, № SAMDN25000717276937 від 14 червня 2011 року, № SAMDN25000717277019 від 14 червня 2011 року, № SAMDN25000720405235 від 07 жовтня 2011 року, № SAMDN25000720405021 від 07 жовтня 2011 року, № SAMDN25000727539156 від 31 липня 2012 року, № SAMDN25000727539013 від 31 липня 2012 року, № SAMDN25000733924494 від 20 березня 2013 року, укладених з ОСОБА_2 договорів банківських вкладів № SAMDNWFD0070021389000 від 25 листопада 2013 року, № SAMDNWFD0070021390100 від 25 листопада 2013 року, № SAMDNWFD0070021392200 від 25 листопада 2013 року. Стягнуто з ПАТ КБ «ПриватБанк» на користь ОСОБА_1 грошові кошти, внесені за договором банківського вкладу № SAMDN25000732524362 від 28 січня 2013 року в розмірі 49999,98 доларів США, за договором банківського вкладу № SAMDN25000740327576 від 27 січня 2014 року - 17 078,59 доларів США. Стягнуто з ПАТ КБ «ПриватБанк» на користь ОСОБА_4 грошові кошти, внесені за договором банківського вкладу № SAMDN25000717275968 від 14 червня 2011 року, в розмірі 10 000 доларів США, за договором банківського вкладу № SAMDN25000717275886 від 14 червня 2011 року - 10 000 доларів США, за договором банківського вкладу № SAMDN25000717276090 від 14 червня 2011 року - 10000 доларів США, за договором банківського вкладу № SAMDN01000724036946 від 01 березня 2012 року - 9 900 доларів США, за договором банківського вкладу № SAMDN25000724293064 від 14 березня 2012 року - 20 000 доларів США. Стягнуто з ПАТ КБ «ПриватБанк» на користь ОСОБА_3 грошові кошти, внесені за договором банківського вкладу № SAMDN25000717276850 від 14 червня 2011 року, в розмірі 10 000 доларів США, за договором банківського вкладу № SAMDN25000717276937 від 14 червня 2011 року - 10 000 доларів США, за договором банківського вкладу № SAMDN25000717277019 від 14 червня 2011 року - 10 000 доларів США, за договором банківського вкладу № SAMDN25000720405235 від 07 жовтня 2011 року - 10000 доларів США, за договором банківського вкладу № SAMDN25000720405021 від 07 жовтня 2011 року - 10 000 доларів США, за договором банківського вкладу № SAMDN25000727539156 від 31 липня 2012 року - 18 000 доларів США, за договором банківського вкладу № SAMDN25000727539013 від 31 липня 2012 року - 18 000 доларів США, за договором банківського вкладу № SAMDN25000733924494 від 20 березня 2013 року - 20 000 доларів США. Стягнуто з ПАТ КБ «ПриватБанк» на користь

ОСОБА_2 грошові кошти, внесені за договором банківського вкладу № SAMDNWFD0070021389000 від 25 листопада 2013 року, в розмірі 50 000 доларів США, за договором банківського вкладу № SAMDNWFD0070021390100 від 25 листопада 2013 року - 50 000 доларів США, за договором банківського вкладу № SAMDNWFD0070021392200 від 25 листопада 2013 року - 20 033,89 доларів США. Розірвано укладені між ПАТ КБ «ПриватБанк» та ОСОБА_1 договори банківських вкладів № SAMDN25000732524362 від 28 січня 2013 року та № SAMDN25000740327576 від 27 січня 2014 року, укладені між ПАТ КБ «ПриватБанк» та ОСОБА_4 договори банківських вкладів №SAMDN25000717275968 від 14 червня 2011 року, №SAMDN25000717275886 від 14 червня 2011 року, № SAMDN25000717276090 від 14 червня 2011 року, № SAMDN01000724036946 від 01 березня 2012 року, №SAMDN25000724293064 від 14 березня 2012 року, укладені між ПАТ КБ «ПриватБанк» та ОСОБА_3 договори банківських вкладів №SAMDN25000717276850 від 14 червня 2011 року, №SAMDN25000717276937 від 14 червня 2011 року, №SAMDN25000717277019 від 14 червня 2011 року, №SAMDN25000720405235 від 07 жовтня 2011 року, № SAMDN25000720405021 від 07 жовтня 2011 року, № SAMDN25000727539156 від 31 липня 2012 року, №SAMDN25000727539013 від 31 липня 2012 року, №SAMDN25000733924494 від 20 березня 2013 року, укладені між ПАТ КБ «ПриватБанк» та ОСОБА_2 договори банківських вкладів №SAMDNWFD0070021389000 від 25 листопада 2013 року, №SAMDNWFD0070021390100 від 25 листопада 2013 року, №SAMDNWFD0070021392200 від 25 листопада 2013 року.

Ухвалою Апеляційного суду Запорізької області від 25 березня 2015 року апеляційну скаргу ПАТ КБ «ПриватБанк» відхилено, а рішення Мелітопольського міськрайонного суду Запорізької області від 04 грудня 2014 року залишено без змін.

Ухвалою Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 21 жовтня 2015 року касаційну скаргу ПАТ КБ «ПриватБанк» відхилено, а рішення Мелітопольського міськрайонного суду Запорізької області від 04 грудня 2014 року та ухвалу Апеляційного суду Запорізької області від 25 березня 2015 року залишено без змін.

06 травня 2015 року Мелітопольським міськрайонним судом видано виконавчі листи у справі №320/9186/14-ц.

На підставі відповідних заяв ОСОБА_1, ОСОБА_2, ОСОБА_3, ОСОБА_4 27 травня 2015 року Соборним ВДВС м. Дніпра ГТУЮ у Дніпропетровській області відкрито виконавчі провадження.

Після закінчення строку для самостійного виконання банком вищевказаних виконавчих листів 04 червня 2015 року виконавчі провадження були приєднані до зведеного виконавчого провадження ВП №11355726, яке відкрито Соборним ВДВС м. Дніпра ГТУЮ у Дніпропетровській області відносно боржника ПАТ КБ «ПриватБанк».

Листом Соборного ВДВС м. Дніпра ГТУЮ у Дніпропетровській області № 32448 від 10 липня 2017 року ОСОБА_1, ОСОБА_2, ОСОБА_3, ОСОБА_4

були повідомлені, що суми боргу за вищевказаними виконавчими документами не сплачені боржником та не стягнуті державною виконавчою службою.

...

Таким чином, **строковий договір** банківського вкладу покладає на банк обов'язок прийняти від вкладника суму коштів, нарахувати на неї проценти та повернути ці кошти з процентами зі спливом встановленого договором строку.

Закінчення строку дії договору банківського вкладу не звільняє банк від обов'язку повернути (видати) кошти вкладникові.

Сторони за домовленістю можуть визначити порядок здійснення повернення коштів за строковим вкладом - шляхом перерахування на поточний рахунок вкладника, шляхом видачі готівкою через касу банку, або іншим шляхом. Зазначені вище норми не містять обмежень при виборі сторонами такого договору способу виконання зобов'язання з повернення коштів банку перед вкладником.

У разі, якщо договором банківського вкладу передбачено повернення коштів шляхом їх перерахування на поточний рахунок вкладника, з чим погодилися обидві сторони, укладаючи такий договір, то після здійснення зазначеної операції правовідносини сторін трансформуються у правовідносини банківського рахунка відповідно до положень частини третьої статті 1058 ЦК України.

Така трансформація означає, що вкладник має право отримати готівкою повернуті банком на поточний рахунок кошти за вкладом, але до правовідносин між ними вже не можуть застосовуватись положення договору строкового банківського вкладу у зв'язку з тим, що строк його дії закінчився.

За договором банківського рахунка банк зобов'язується приймати і зараховувати на рахунок, відкритий клієнтові (володільцеві рахунка), грошові кошти, що йому надходять, виконувати розпорядження клієнта про перерахування і видачу відповідних сум з рахунка та проведення інших операцій за рахунком. Банк має право використовувати грошові кошти на рахунку клієнта, гарантуючи його право безперешкодно розпоряджатися цими коштами (частини перша, друга статті 1066 ЦК України).

Банк зобов'язаний вчиняти для клієнта операції, які передбачені для рахунків даного виду законом, банківськими правилами та звичаями ділового обороту, якщо інше не встановлено договором банківського рахунка. Банк зобов'язаний за розпорядженням клієнта видати або перерахувати з його рахунка грошові кошти в день надходження до банку відповідного розрахункового документа, якщо інший строк не передбачений договором банківського рахунка або законом (частини перша, третя статті 1068 ЦК України).

Згідно зі статтею 1070 цього Кодексу за користування грошовими коштами, що знаходяться на рахунку клієнта, банк сплачує проценти, сума яких зараховується на рахунок, якщо інше не встановлено договором банківського рахунка або законом. Сума процентів зараховується на рахунок клієнта у строки, встановлені договором, а якщо такі строки не встановлені договором, - зі спливом кожного кварталу. Проценти, передбачені частиною першою цієї

статті, сплачуються банком у розмірі, встановленому договором, а якщо відповідні умови не встановлені договором, - у розмірі, що звичайно сплачується банком за вкладом на вимогу.

Боржник вважається таким, що прострочив, якщо він не приступив до виконання зобов'язання або не виконав його у строк, встановлений договором або законом (частина перша статті 612 ЦК України).

Таким чином, з часу перерахування банком вкладу на поточний рахунок клієнта відповідно до умов укладеного між ними договору банк має сплатити проценти за користування цими грошовими коштами у розмірі, визначеному відповідно до вимог статті 1070 ЦК України.

Правові наслідки неналежного виконання банком операцій за рахунком клієнта визначено статтею 1073 цього Кодексу.

Невиконання або неналежне виконання зобов'язань банку за договором банківського рахунка, зокрема відмова виконати розпорядження клієнта з видачі йому відповідних сум з рахунка, має наслідком настання відповідальності банку, встановленої договором або законом.

Відповідно до статті 610 ЦК України порушенням зобов'язання є його невиконання або виконання з порушенням умов, визначених змістом зобов'язання (неналежне виконання).

У разі порушення зобов'язання настають правові наслідки, встановлені договором або законом, зокрема сплата неустойки. Неустойкою (штрафом, пенею) є грошова сума або інше майно, які боржник повинен передати кредиторіві у разі порушення боржником зобов'язання. Пенєю є неустойка, що обчислюється у відсотках від суми несвоєчасно виконаного грошового зобов'язання за кожен день прострочення виконання. Якщо предметом неустойки є грошова сума, її розмір встановлюється договором або актом цивільного законодавства (статті 549, 551, 611 ЦК України).

Такі правові висновки викладені в постанові Великої Палати Верховного Суду від 20 березня 2019 року у справі № 761/26293/16-ц (провадження № 14-64цс19).

Частиною другою статті 625 ЦК України передбачено, що боржник, який прострочив виконання грошового зобов'язання, на вимогу кредитора зобов'язаний сплатити суму боргу з урахуванням встановленого індексу інфляції за весь час прострочення, а також три проценти річних від простроченої суми, якщо інший розмір процентів не встановлений договором або законом.

Пунктом 1.24 статті 1 Закону України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» визначено, що переказ коштів - рух певної суми коштів з метою її зарахування на рахунок отримувача або видачі йому у готівковій формі. Ініціатор та отримувач можуть бути однією і тією ж особою.

Відповідно до пункту 8.4 статті 8 Закону України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» внутрішньобанківський переказ виконується в строк, встановлений внутрішніми нормативними актами банку, але не може перевищувати двох операційних днів.

Згідно з пунктом 32.2 Закону України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» у разі порушення банком, що обслуговує платника,

встановлених цим Законом строків виконання доручення клієнта на переказ, цей банк зобов'язаний сплатити платнику пеню у розмірі 0,1 відсотка суми простроченого платежу за кожний день прострочення, що не може перевищувати 10 відсотків суми переказу, якщо інший розмір пені не обумовлений договором між ними.

Оскільки відповідно до статей 2, 47 Закону України «Про банки і банківську діяльність» банк має право здійснювати банківську діяльність на підставі банківської ліцензії шляхом надання банківських послуг, а клієнтом банку є будь-яка фізична чи юридична особа, що користується послугами банку, то до спірних правовідносин підлягають застосуванню положення частини п'ятої статті 10 Закону України «Про захист прав споживачів».

Відповідно до статті 2 Закону України «Про банки і банківську діяльність» вклад (депозит) - це кошти в готівковій або у безготівковій формі, у валюті України або в іноземній валюті, які розміщені клієнтами на їх іменних рахунках у банку на договірних засадах на визначений строк зберігання або без зазначення такого строку і підлягають виплаті вкладнику відповідно до законодавства України та умов договору.

Згідно з частиною першої статті 1 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» фінансові активи - кошти, цінні папери, боргові зобов'язання та право вимоги боргу, що не віднесені до цінних паперів (пункт 4); фінансова послуга - це операції з фінансовими активами, що здійснюються в інтересах третіх осіб за власний рахунок чи за рахунок цих осіб, а у випадках, передбачених законодавством, - і за рахунок залучених від інших осіб фінансових активів, з метою отримання прибутку або збереження реальної вартості фінансових активів (пункт 5); споживач фінансових послуг - фізична особа, яка отримує або має намір отримати фінансову послугу для задоволення особистих потреб, не пов'язаних із підприємницькою, незалежною професійною діяльністю (пункт 7-1).

Пунктом 4 статті 4 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» до фінансових послуг віднесено залучення фінансових активів із зобов'язанням щодо наступного їх повернення.

Стаття 1 Закону України «Про захист прав споживачів» визначає, що споживачем є фізична особа, яка придбаває, замовляє, використовує або має намір придбати чи замовити продукцію для особистих потреб, безпосередньо не пов'язаних з підприємницькою діяльністю або виконанням обов'язків найманого працівника (пункт 22); продукція - це будь-який виріб (товар), робота чи послуга, що виготовляються, виконуються чи надаються для задоволення суспільних потреб (пункт 19); послугою є діяльність виконавця з надання (передачі) споживачеві певного визначеного договором матеріального чи нематеріального блага, що здійснюється за індивідуальним замовленням споживача для задоволення його особистих потреб (пункт 17); виконавець - це суб'єкт господарювання, який виконує роботи або надає послуги (пункт 3).

Відповідно до частини п'ятої статті 10 Закону України «Про захист прав споживачів» у разі коли виконавець не може виконати (прострочує виконання)

роботу (надання послуги) згідно з договором, за кожний день (кожну годину, якщо тривалість виконання визначено у годинах) прострочення споживачеві сплачується пеня у розмірі трьох відсотків вартості роботи (послуги), якщо інше не передбачено законодавством. У разі коли вартість роботи (послуги) не визначено, виконавець сплачує споживачеві неустойку в розмірі трьох відсотків загальної вартості замовлення. Сплата виконавцем неустойки (пені), встановленої в разі невиконання, прострочення виконання або іншого неналежного виконання зобов'язання, не звільняє його від виконання зобов'язання в натурі.

Аналіз наведених норм закону свідчить про те, що вкладник за договором банківського вкладу є споживачем фінансових послуг, а банк їх виконавцем, який несе відповідальність за неналежне надання цих послуг, передбачену частиною п'ятою статті 10 Закону України «Про захист прав споживачів».

Згідно з пунктом 2.2.1.20 Умов та правил надання банківських послуг ПАТ КБ «ПриватБанк», а також пунктом 17 договорів банківських вкладів, укладених між ПАТ КБ «ПриватБанк» та позивачами, у випадку порушення однією із сторін умов договору вона несе відповідальність, передбачену чинним законодавством України.

У справі, що переглядається, суд першої інстанції, керуючись, серед іншого, частиною п'ятою статті 10 Закону України «Про захист прав споживачів», виходив з того, що право на стягнення пені у позивачів виникло з наступного дня після ухвалення рішення Мелітопольського міськрайонного суду Запорізької області від 04 грудня 2014 року у справі № 320/9186/14-ц.

Велика Палата Верховного Суду постанові від 20 березня 2019 року у справі № 761/26293/16-ц (провадження № 6-64цс19) дійшла висновку про наявність підстав для стягнення з банку пені відповідно до частини п'ятої статті 10 Закону України «Про захист прав споживачів», обґрунтувавши цей висновок тим, що відмова банку виконати розпорядження клієнта з видачі належних йому за договором банківського рахунка сум свідчить про невиконання банком своїх зобов'язань та має наслідком настання відповідальності, передбаченої законом у вигляді сплати пені в розмірі 3 % від суми утримуваних банком коштів за кожен день з моменту звернення клієнта з вимогою про видачу коштів до дня фактичної видачі. При цьому Велика Палата Верховного Суду на підставі частини третьої статті 551 ЦК України змінила рішення Апеляційного суду міста Києва від 25 січня 2017 року в частині визначення розміру пені за прострочення виконання зобов'язання в сумі 295 459,43 грн, зменшивши цей розмір до 100 000 грн.

Отже, за змістом наведеної постанови Великої Палати Верховного Суду вартість послуги, на яку нараховується пеня у розмірі 3 % за кожен день прострочення, співпадає з розміром утримуваних банком коштів (у контексті вирішуваної справи - сума неповернутого банківського вкладу з нарахованими на нього відсотками, який після закінчення строку дії відповідного договору трансформувався у банківський рахунок).

Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду не може погодитися з таким висновком, оскільки він не

ґрунтується на положеннях частини п'ятої статті 10 Закону України «Про захист прав споживачів» та не відповідає вищенаведеним нормам Закону України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні», Закону України «Про банки і банківську діяльність», Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг».

У постанові Великої Палати Верховного Суду взагалі не наведено тлумачення вжитого в законі терміну «вартість послуги», не роз'яснено, в чому вона полягає і з чого складається. Однак як за договором банківського вкладу (стаття 1058 ЦК України), так і за договором банківського рахунка (стаття 1066 ЦК України) виконавцем відповідних банківських послуг, які полягають у прийнятті від вкладника (клієнта) грошових коштів та виконанні його розпоряджень щодо проведення операцій з ними, включно з їх поверненням, а споживачем таких послуг є вкладник (клієнт). Тому за змістом частини п'ятої статті 10 Закону України «Про захист прав споживачів» особою, яка оплачує надані їй банком послуги (сплачує вартість таких послуг) є їх споживач (вкладник, клієнт). З огляду на викладене визначення вартості вказаних послуг є ключовим для вирішення питання про розмір відповідальності банку.

В загальноприйнятому розумінні поняття «вартість послуги» - це грошові кошти у визначеному сторонами відповідного договору розмірі, які споживач сплачує виконавцю за наданому останнім послугу. При цьому такі кошти після виконання договору залишаються у виконавця і не повертаються споживачеві. Тому внесені споживачами на відповідні рахунки в банку грошові кошти як за договором банківського вкладу, так і за договором банківського рахунка за жодних обставин не можна вважати вартістю відповідних банківських послуг, оскільки такі кошти завжди підлягають поверненню споживачам, тобто не є платою виконавцю за надані ним послуги. Виходячи з наведеного, розмір внесених споживачами в банк грошових коштів за договорами банківського вкладу та банківського рахунка не може бути базою для обчислення пені на підставі частини п'ятої статті 10 Закону України «Про захист прав споживачів».

Крім того, за змістом правових норм параграфу 3 «Банківський вклад» глави 71 та параграфу 1 «Загальні положення про банківський рахунок» глави 72 ЦК України як за договором банківського вкладу, так і за договором банківського рахунка відповідні банківські послуги надаються банком безкоштовно, тобто споживач не оплачує виконавцю такі послуги, якщо це не передбачено умовами укладених між сторонами договорів.

Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду вважає за необхідне наголосити на тому, що відповідно до пункту 6 статті 3 ЦК України загальними засадами цивільного законодавства є справедливість, добросовісність та розумність.

Вимога справедливості, добросовісності та розумності цивільного законодавства практично виражається у встановленні його нормами рівних умов для участі всіх осіб у цивільних відносинах; закріпленні можливості адекватного захисту порушеного цивільного права або інтересу; поєднання створення норм, спрямованих на забезпечення реалізації цивільного права, з шануванням прав і інтересів інших осіб, моралі суспільства тощо. При

цьому справедливість можна трактувати як визначення нормою права обсягу, межі здійснення і захисту цивільних прав та інтересів особи адекватно її ставленню до вимог правових норм. Добросовісність означає прагнення сумлінно захистити цивільні права та забезпечити виконання цивільних обов'язків. Розумність - це зважене вирішення питань регулювання цивільних відносин з урахуванням інтересів усіх учасників, а також публічного інтересу.

Безумовно, нормами цивільного законодавства встановлено, що порушення однією із сторін договору зобов'язань перед іншою стороною має своїм наслідком передбачену законом або договором відповідальність порушника. Однак така відповідальність повинна ґрунтуватися на вищезгаданих засадах цивільного права і бути адекватною як тяжкості порушення, так і межах захисту прав потерпілої сторони.

Застосований Великою Палатою Верховного Суду в постанові від 20 березня 2019 року у справі № 761/26293/16-ц (провадження № 6-64цс19) спосіб визначення обсягу відповідальності банку за порушення зобов'язання у вигляді сплати пені в розмірі 3 % від суми утримуваних банком коштів за кожен день з моменту звернення клієнта з вимогою про видачу коштів до дня фактичної видачі не лише не відповідає положенням частини п'ятої статті 10 Закону України «Про захист прав споживачів», а й порушує засади справедливості, добросовісності, розумності та створює суттєві ризики стабільності функціонування банківської системи держави і можливості незаконного збагачення значної кількості осіб - споживачів банківських послуг.

Аналіз вищенаведених норм цивільного та банківського законодавства в їх сукупності та взаємозв'язку дає підстави для висновку про те, що передбачена частиною п'ятою статті 10 Закону України «Про захист прав споживачів» відповідальність банку як виконавця фінансових послуг у вигляді сплати споживачеві пені у розмірі трьох відсотків вартості роботи (послуги) за кожний день прострочення виконання надання послуги настає лише у випадку, коли у відповідному договорі (банківського вкладу або банківського рахунка) сторони встановили, що така послуга є оплачуваною, і визначили її вартість. В іншому випадку необхідно застосовувати положення вказаної правової норми про те, що у разі коли вартість роботи (послуги) не визначено, виконавець сплачує споживачеві неустойку в розмірі трьох відсотків загальної вартості замовлення (при цьому законодавець не вказує вид неустойки - штраф чи пеню, що підлягає сплаті). Наведена конструкція правової норми дозволяє зробити висновок про те, що в такому випадку три відсотки обчислюються від загальної вартості замовлення одноразово, а не за кожний день прострочення, тобто є штрафом, а не пенею, що цілком узгоджується з положеннями статей 549-552 ЦК України, якими врегульовано питання застосування неустойки як виду забезпечення виконання зобов'язання, зокрема, що штрафом є неустойка, яка обчислюється у відсотках від суми невиконаного або неналежно виконаного зобов'язання (частина друга статті 549 цього Кодексу).

В контексті частини п'ятої статті 10 Закону України «Про захист прав споживачів» під загальною вартістю замовлення можна розуміти суму грошових коштів, які банк безпідставно не повертає вкладнику (клієнту), оскільки вказане

словосполучення, зазначене в цій правовій нормі, стосується як виконання оплачених споживачем робіт, так і надання замовлених ним послуг. Разом з тим тлумачення наведеної правової норми беззаперечно і однозначно свідчить, що вжиті в ній поняття «загальна вартість замовлення» та «вартість роботи (послуги)» не є тотожними і передбачають різні бази (розміри грошових коштів), на які нараховується неустойка.

Таке розуміння положень законодавства, якими врегульовано спірні правовідносини, в повній мірі відповідає їх змісту, принципу верховенства права, засадам справедливості, добросовісності, розумності, а також є адекватним як тяжкості допущеного виконавцем банківських послуг порушення, так і розумним межам захисту прав споживача таких послуг.

Також Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду вважає за необхідне відступити від висновків Великої Палати Верховного Суду, викладених в постанові від 20 березня 2019 року у справі № 761/26293/16-ц (провадження № 14-64цс19), щодо застосування у подібних правовідносинах частини третьої статті 551 ЦК України, відповідно до якої розмір неустойки може бути зменшений за рішенням суду, якщо він значно перевищує розмір збитків, та за наявності інших обставин, які мають істотне значення.

За змістом цієї правової норми розмір неустойки може бути зменшений рішенням суду за обов'язкової наявності кількох умов: а) якщо розмір неустойки перевищує розмір заподіяних невиконанням зобов'язання збитків; б) таке перевищення є значним; в) за наявності інших обставин, що мають істотне значення. Тобто сам факт перевищення розміру неустойки над розміром збитків не є достатньою підставою для застосування цієї статті.

Питання про те, чи є значним перевищення розміру неустойки над розміром збитків, має бути оцінене судом на підставі зібраних доказів і встановлених обставин справи. Тобто це питання є оціночним, однак вказана оцінка має бути наведена в судовому рішенні. При цьому, враховуючи, що право суду на зменшення розміру неустойки законодавцем пов'язано з його перевищенням над розміром збитків, таке зменшення можливе лише до межі, що не є нижчою, ніж розмір збитків.

Крім того, обов'язковим є встановлення судом і наведення в судовому рішенні інших обставин, які мають істотне значення. ЦК України не містить переліку таких обставин. Це питання вирішується на підставі аналізу конкретної ситуації. Зокрема, істотне значення можуть мати обставини, які стосуються ступеня виконання зобов'язання, причин невиконання або неналежного виконання, незначності прострочення у виконанні зобов'язання, негайного добровільного усунення винною стороною порушення та його наслідків тощо. Такими обставинами можуть бути майновий стан сторін, які беруть участь у зобов'язанні, не лише майнові, але і інші інтереси сторін, які заслуговують на увагу.

Як зазначалося вище, при вирішенні справи № 761/26293/16-ц (провадження № 14-64цс19) Велика Палата Верховного Суду на підставі частини третьої статті 551 ЦК України змінила рішення Апеляційного суду міста

Києва від 25 січня 2017 року в частині визначення розміру пені за прострочення виконання зобов'язання в сумі 295 459,43 грн, зменшивши цей розмір до 100 000 грн. Однак при цьому в постанові від 20 березня 2019 року Велика Палата Верховного Суду не навела мотивів, з яких вона виходила при зменшенні розміру неустойки до вказаної суми в національній валюті України, тоді як за обставинами справи розмір вкладу споживача, на який він просив нарахувати неустойку (розмір збитків у розумінні частини третьої статті 551 ЦК України), був визначений позивачем в сумі 4 512,74 євро. При цьому обставини, які стосуються курсу відповідних валют як на час пред'явлення позову, так і на час вирішення справи в судовому рішенні не відображені, що залишило відкритим цілий ряд питань щодо правильного застосування судами вищевказаної правової норми.

Також Велика Палата Верховного Суду не навела в судовому рішенні встановлених інших обставин, що мають істотне значення, наявність яких є обов'язковою для зменшення розміру неустойки, а лише послалася на статтю 2 ЦПК України, якою передбачено, що суд та учасники судового процесу зобов'язані керуватися завданнями цивільного судочинства, яке превалює над будь-якими іншими міркуваннями в судовому процесі, та на статтю 11 ЦПК України, згідно з якою суд визначає в межах, встановлених цим Кодексом, порядок здійснення провадження у справі відповідно до принципу пропорційності, враховуючи, зокрема, завдання цивільного судочинства, забезпечення розумного балансу між приватними і публічними інтересами, особливості предмета спору, ціни позову.

Однак наведені основні положення цивільного процесуального законодавства є обов'язковими і підлягають застосуванню судами в усіх справах, що вирішуються в порядку цивільного судочинства. Разом з тим вказані положення самі по собі не є встановленими судом в кожній конкретній справі обставинами, що мають істотне значення, за наявності яких неустойка може бути зменшена за рішенням суду.

На думку Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду, вирішення наведених вище правових питань містить виключну правову проблему, а передача справи на розгляд Великої Палати Верховного Суду необхідна для забезпечення розвитку права та формування єдиної правозастосовчої практики.

Однакове застосування правових норм у подібних правовідносинах забезпечує загальнообов'язковість закону, рівність перед законом та правову визначеність у державі, яка керується верховенством права. Єдине застосування законів поліпшує громадське сприйняття справедливості та правосуддя, а також довіру до судової системи.

Європейський суд з прав людини (далі - ЄСПЛ) у своїх рішеннях неодноразово наголошував на тому, що надана судам роль в ухваленні судових рішень якраз і полягає в розвіюванні тих сумнівів щодо тлумачення, які існують. Оскільки завжди існуватиме потреба у з'ясуванні неоднозначних моментів і адаптації до обставин, які змінюються (VYERENTSOV v. UKRAINE, №

20372/11, § 65, ЄСПЛ, від 11 квітня 2013 року; DEL RIO PRADA v. SPAIN, №42750/09, § 93, ЄСПЛ, від 21 жовтня 2013 року).

Виключна правова проблема як така має оцінюватися з урахуванням кількісного та якісного показників. Кількісний показник означає, що вона наявна не в одній конкретній справі, а у невизначеній кількості справ, які або вже існують, або можуть виникнути з врахуванням правового питання, щодо якого постає проблема невизначеності. Як встановлено Верховним Судом у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду при розгляді справи № 751/2322/17 (провадження № 61-49048св18), понад п'ятсот справ з таких правовідносин перебуває на розгляді в судах.

При цьому значна кількість таких справ перебувала на розгляді Верховного Суду, різні судові колегії якого ухвалювали різні за змістом судові рішення.

Так, у постанові Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 21 лютого 2018 року з урахуванням ухвали цього ж суду від 31 липня 2018 року про виправлення описки у справі № 759/13827/15-ц (провадження № 61-5543св18) наведено принцип обчислення розміру пені відповідно до положень частини п'ятої статті 10 Закону України «Про захист прав споживачів». В цій постанові Верховний Суд зазначив, що за змістом вищенаведеної частини п'ятої статті 10 Закону України «Про захист прав споживачів» та частини першої статті 1061 ЦК України, якою передбачено виплату банком вкладнику процентів на суму вкладу в розмірі, встановленому договором, вартість послуги за договором банківського вкладу - це розмір процентів, які банк має сплатити за користування коштами вкладника.

Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду у постанові від 11 липня 2018 року у справі № 470/493/17 (провадження № 61-12724св18) при вирішенні спору щодо стягнення пені внаслідок неналежного виконання банком умов договору банківського рахунка виходив з положень Закону України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні». Скасовуючи судові рішення судів першої та апеляційної інстанцій та ухвалюючи рішення про часткове задоволення позову, Верховний Суд зауважив, що чинним законодавством передбачено правовий механізм та вид відповідальності у разі порушень прав контрагента за договором банківського рахунка, проте суди не з'ясували правової природи укладеного між сторонами договору та умов, які становлять його зміст, у зв'язку з чим дійшли помилкового висновку про необхідність застосування приписів пункту 5 частини першої статті 10 Закону України «Про захист прав споживачів». Застосування цієї норми закону можливе при вирішенні подібного спору за умови укладення між сторонами договору банківського вкладу, а не договору банківського рахунка.

В цілому ряді судових рішень Верховного Суду, ухвалених після постанови Великої Палати Верховного Суду від 20 березня 2019 року у справі № 761/26293/16-ц (провадження № 6-64цс19) суд вирішував позовні вимоги про стягнення пені на підставі частини п'ятої статті 10 Закону України «Про захист прав споживачів» із суми банківського вкладу з посиланням на правові висновки

щодо застосування до спірних правовідносин як наведеної правової норми, так і частини третьої статті 551 ЦК України, викладені у згаданій постанові Великої Палати Верховного Суду, від яких вважає за необхідне відступити Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду, який переглядає цю справу. Такі посилання містяться, зокрема в постанові Верховного Суду у складі колегії суддів Третьої судової палати Касаційного цивільного суду від 19 лютого 2020 року у справі №757/49408/18-ц (провадження № 61-13488св19), в постанові Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 06 травня 2020 року у справі № 758/10471/15-ц (провадження № 61-18955св19).

Наведені обставини позбавляють Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду, який переглядає цю справу, передати її на розгляд об'єднаної палати на підставі частини другої статті 403 ЦПК України, про що йдеться в ухвалі Великої Палати Верховного Суду від 08 квітня 2020 року у справі № 751/2322/17 (провадження № 14-52цс20), якою було повернуто на розгляд колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду справу, що впливає з подібних правовідносин, яку ця колегія раніше направила на розгляд Великої Палати Верховного Суду з підстав, передбачених частиною п'ятою статті 403 ЦПК України.

З огляду на викладене, а також на те, що відповідно до частини третьої статті 1058 ЦК України до відносин банку та вкладника за рахунком, на який внесений вклад, застосовуються положення про договір банківського рахунка (глава 72 цього Кодексу), якщо інше не встановлено цією главою або не впливає із суті договору банківського вкладу (про що зазначено і в постанові Великої Палати Верховного Суду від 20 березня 2019 року у справі № 761/26293/16-ц (провадження № 6-64цс19), Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду, який переглядає цю справу, не може погодитися з наведеним в ухвалі Великої Палати Верховного Суду від 08 квітня 2020 року у справі № 751/2322/17 (провадження № 14-52цс20) висновком про недоречність посилання колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду в ухвалі від 04 березня 2020 року на вищезгадану постанову від 11 липня 2018 року у справі № 470/493/17 як на приклад неоднакового застосування частини п'ятої статті 10 Закону України «Про захист прав споживачів». Викладені вище обставини свідчать про те, що правовідносини, які виникають між сторонами як договору банківського вкладу, так і договору банківського рахунка щодо застосування до них наведеної правової норми, а також частини третьої статті 551 ЦК України, є подібними, а їх правове регулювання - однаковим.

Крім того, правовими підставами часткового задоволення позову ОСОБА_1, ОСОБА_2, ОСОБА_3, ОСОБА_4 до ПАТ КБ «ПриватБанк» про захист прав споживачів, визнання неправомірною відмову достроково розірвати договори банківських вкладів, зобов'язання вчинити певні дії та стягнення грошових коштів Мелітопольський районний суд Запорізької області в рішенні від 04 грудня 2014 року, залишеному без змін ухвалою Апеляційного суду

Запорізької області від 25 березня 2015 року та ухвалою Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 21 жовтня 2015 року, зазначив, серед інших, статті 1074 та 1075 ЦК України, тобто правові норми, які врегульовують правовідносини, пов'язані з договором банківського рахунка. На ці обставини позивачі посилалися в позовній заяві, поданій в цій справі. Тобто позовні вимоги в цій справі обґрунтовані, крім іншого, положеннями законодавства про банківський рахунок, правові висновки щодо застосування яких у взаємозв'язку з положеннями частини п'ятої статті 10 Закону України «Про захист прав споживачів» та частини третьої статті 551 ЦК України висловила Велика Палата Верховного Суду в постанові від 20 березня 2019 року у справі № 761/26293/16-ц (провадження № 6-64цс19).

Тому для забезпечення формування єдиної правозастосовчої практики ця справа має бути вирішена Великою Палатою Верховного Суду.

Правові висновки Великої Палати Верховного Суду, викладені в постанові від 20 березня 2019 року у справі № 761/26293/16-ц (провадження № 6-64цс19), від яких вважає за необхідне відступити Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду, що переглядає цю справу, були застосовані Верховним Судом і в інших судових рішеннях, зокрема: в постанові Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 05 червня 2019 року у справі № 757/32522/17-ц (провадження № 61-461св19); в постанові Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 19 червня 2019 року у справі № 359/8114/17 (провадження № 61-81св19); в постанові Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 11 січня 2020 року у справі № 335/11482/16-ц (провадження № 61-19787св19); в постанові Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду від 29 січня 2020 року у справі № 757/53464/18 (провадження № 61-14248св19); в постанові Верховного Суду у складі колегії суддів Третьої судової палати Касаційного цивільного суду від 12 лютого 2020 року у справі № 757/42043/18-ц (провадження № 61-8130св19); в постанові Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду від 15 квітня 2020 року у справі № 756/14910/16-ц (провадження № 61-14561св19); в постанові Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 20 травня 2020 року у справі № 186/408/17 (провадження № 61-339св17); в постанові Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 03 червня 2020 року у справі № 367/1260/19 (провадження № 61-22949св19).

ЄСПЛ зауважив, що одним із фундаментальних аспектів верховенства права є принцип правової визначеності, який, між іншим, вимагає, щоб при остаточному вирішенні справи судами їх рішення не викликали сумнівів (BRUMARESCU v. ROMANIA, № 28342/95, § 61, від 28 жовтня 1999 року). Якщо конфліктна практика розвивається в межах одного з найвищих судових органів країни, цей суд сам стає джерелом правової невизначеності, тим самим підриває принцип правової визначеності та послаблює довіру громадськості до судової

системи (LUPENI GREEK CATHOLIC PARISH AND OTHERS v. ROMANIA, № 76943/11, § 123, ЄСПЛ, від 29 листопада 2016 року). Судові рішення повинні бути розумно передбачуваними (S.W. v. THE UNITED KINGDOM, № 20166/92, § 36, від 22 листопада 1995 року)...

Нормативна база для наукового висновку щодо поставлених питань:

- 1) Цивільний кодекс України;
- 2) Закону України "Про платіжні системи та переказ коштів в Україні";
- 3) Закону України "Про банки і банківську діяльність";
- 4) Закону України "Про захист прав споживачів";
- 5) Закону України "Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг";
- 6) Постанова Національного банку України від 03.12.2003 № 516 "Про затвердження Положення про порядок здійснення банками України вкладних (депозитних) операцій";
- 7) Умови та Правила надання банківських послуг ПАТ КБ «ПриватБанк» .

При дослідженні враховані наступні практичні обставини :

- слово «депозит» походить від лат. depositum - переданий на зберігання;
- процентна ставка за вкладами - це відсоток, який банк зобов'язаний сплачувати своїм клієнтам за можливість користуватися грошовими коштами, які розміщуються на депозитному рахунку;
- дохід банку - це різниця між розміщенням фінансових коштів і залучення нових клієнтів;
- іноді не банк платить відсотки, а вкладник платить банку за зберігання його грошей. Це називається негативна ставка по депозиту. Таке може відбуватися у випадку, коли на банківських рахунках є занадто великі суми грошових коштів;
- депозитна політика — це система заходів банку чи фінансової установи із формування портфеля депозитних послуг, різноманітних форм і методів здійснення цих заходів, визначення його конкурентних позицій на даному сегменті ринку та забезпечення стійкості й надійності ресурсної бази.

Згідно п.2 ч. 3 ст. 47 Закону України "Про банки і банківську діяльність", передбачені види діяльності банку.

До банківських послуг належать:

- 1) залучення у вклади (депозити) коштів та банківських металів від необмеженого кола юридичних і фізичних осіб;
- 2) відкриття та ведення поточних (кореспондентських) рахунків клієнтів, у тому числі у банківських металах, та рахунків умовного зберігання (ескроу);
- 3) розміщення залучених у вклади (депозити), у тому числі на поточні рахунки, коштів та банківських металів від свого імені, на власних умовах та на власний ризик.

Згідно Постанови НБУ від 03.12.2003 № 516 "Про затвердження Положення про порядок здійснення банками України вкладних (депозитних) операцій"

вклад (депозит) - це грошові кошти в готівковій або безготівковій формі у валюті України або в іноземній валюті, або банківські метали, які банк прийняв від вкладника або які надійшли для вкладника на договірних засадах на визначений строк зберігання чи без зазначення такого строку (під процент або дохід в іншій формі) і підлягають виплаті вкладнику відповідно до законодавства України та умов договору;

....

вклади (депозити) строкові - це грошові кошти або банківські метали, розміщені вкладниками в банку на визначений договором строк;

вкладна (депозитна) операція - операція банку із залучення грошових коштів або банківських металів від вкладників на їх рахунки в банку на договірних засадах

вкладник - юридична чи фізична особа, яка здійснила розміщення готівкових (безготівкових) грошових коштів або банківських металів на рахунок у банку чи придбала ощадний (депозитний) сертифікат банку на договірних умовах;

....

1.4. Залучення банком вкладів (депозитів) юридичних і фізичних осіб підтверджується:

договором банківського рахунку;

договором банківського вкладу з видачею ощадної книжки;

договором банківського вкладу з видачею ощадного (депозитного) сертифіката;

договором банківського вкладу з видачею іншого документа, що підтверджує внесення грошової суми або банківських металів і відповідає вимогам, установленим законом, іншими нормативно-правовими актами у сфері банківської діяльності (банківськими правилами) та звичаями ділового обороту.

....

1.7. Проценти на вклад (депозит), залучений відповідно до договору банківського вкладу (депозиту), якщо інше не передбачено договором, нараховуються від дня, наступного за днем надходження до банку грошових коштів або банківських металів, до дня, який передує поверненню грошових коштів або банківських металів вкладнику або списанню з вкладного (депозитного) рахунку вкладника з інших підстав.

Виплата процентів за вкладом (депозитом) здійснюється у строки, що обумовлені в договорі.

1.8. Особливості залучення грошових коштів або банківських металів на вклади (депозити) регулюються внутрішніми положеннями банків, розробленими відповідно до законодавства України.

1.9. Банки мають встановлювати основні умови залучення банківського вкладу (депозиту) відповідного виду. Зазначені умови мають бути оприлюднені банком шляхом розміщення відповідної інформації в установі банку в

загальнодоступному для клієнтів місці. Ця інформація може додатково розміщуватися банком у засобах масової інформації.

Згідно Цивільний кодекс України,
Стаття 1058. Договір банківського вкладу

1. За договором банківського вкладу (депозиту) одна сторона (**банк**), що прийняла від другої сторони (вкладника) або для неї грошову суму (вклад), що надійшла, **зобов'язується виплачувати** вкладникові таку суму та **проценти** на неї або **дохід** в іншій формі на умовах та в порядку, встановлених договором.

...

3. До відносин банку та вкладника за рахунком, на який внесений вклад, застосовуються положення про договір банківського рахунка (глава 72 цього Кодексу), якщо інше не встановлено цією главою або не впливає із суті договору банківського вкладу.

...

Стаття 1060. Види банківських вкладів

1. Договір банківського вкладу укладається на умовах видачі вкладу на першу вимогу (вклад на вимогу) або на умовах повернення вкладу зі спливом встановленого договором строку (строковий вклад).

...

2. За договором банківського вкладу на вимогу банк зобов'язаний видати вклад або його частину на першу вимогу вкладника.

Умова договору банківського вкладу на вимогу про відмову від права на одержання вкладу на першу вимогу є нікчемною.

3. За договором банківського строкового вкладу банк зобов'язаний видати вклад та нараховані проценти за цим вкладом із спливом строку, визначеного у договорі банківського вкладу.

....

Стаття 1061. Проценти на банківський вклад

1. Банк виплачує вкладникові проценти на суму вкладу в розмірі, встановленому договором банківського вкладу.

Якщо договором не встановлений розмір процентів, банк зобов'язаний виплачувати проценти у розмірі облікової ставки Національного банку України.

....

5. **Проценти** на банківський вклад **нараховуються** від дня, наступного за днем надходження вкладу у банк, **до дня, який передує його поверненню** вкладникові або списанню з рахунка вкладника з інших підстав.

...

Стаття 1066. Договір банківського рахунка

....

2. **Банк має право використовувати грошові кошти** на рахунку клієнта, **гарантуючи** його право безперешкодно розпоряджатися цими коштами.

Стаття 1070. Проценти за користування коштами, що знаходяться на рахунку

1. За користування грошовими коштами, що знаходяться на рахунку клієнта, банк сплачує проценти, сума яких зараховується на рахунок, якщо інше не встановлено договором банківського рахунка або законом.

.....

2. Проценти, передбачені частиною першою цієї статті, сплачуються банком у розмірі, встановленому договором, а якщо відповідні умови не встановлені договором, - у розмірі, що звичайно сплачується банком за вкладом на вимогу.

Відповідно до ч. 5 ст. 10 Закону України «Про захист прав споживачів», «У разі коли виконавець не може виконати (прострочує виконання) роботу (надання послуги) згідно з договором, **за кожний день** (кожну годину, якщо тривалість виконання визначено у годинах) **прострочення** споживачеві сплачується **пеня** у розмірі трьох відсотків вартості роботи (послуги), якщо інше не передбачено законодавством. У разі коли вартість роботи (послуги) не визначено, виконавець сплачує споживачеві **неустойку** в розмірі **трьох відсотків загальної вартості замовлення**.

Сплата виконавцем неустойки (пені), встановленої в разі невиконання, прострочення виконання або іншого неналежного виконання зобов'язання, не звільняє його від виконання зобов'язання в натурі.»

Вкладник депозиту є споживачем фінансових послуг і має право на стягнення пені у розмірі 3-х відсотків за кожен день прострочення повернення вкладу (Ухвала ВССУ у справі № 6-43516св14 від 11 листопада 2015р.)

Науковий висновок щодо поставлених питань:

1. Що у зазначеному випадку можна вважати фінансовою послугою, яка надається споживачу: вклад, вклад та нараховані проценти за договором вкладу, лише нараховані за договором вкладу проценти?

Вкладна (депозитна) операція - операція банку із залучення грошових коштів ... (Постанова НБУ від 03.12.2003 № 516). Від лат. Depositum - переданий на зберігання. Вклад – предмет договору фінансової послуги.

Таким чином:

Вклад - предмет фінансової послуги із залучення грошових коштів.

Нараховані проценти за договором вкладу – винагорода за залучені грошові кошти.

2. Чи зберігаються **споживчі відносини** (в разі неповернення вкладу за рішенням суду) після розірвання судом договорів вкладу та чи поширюються на ці правовідносини норми Закону України «Про захист прав споживачів», а саме можливість застосування статті 10 цього Закону?

Згідно ч.5 ст.10 Закону України «Про захист прав споживачів»,

4. За наявності у роботі (послугі) істотних недоліків споживач має право вимагати **розірвання договору та відшкодування збитків**.

5. У разі коли виконавець не може виконати (прострочує виконання) роботу (надання послуги) згідно з договором, за кожний день (кожну годину, якщо тривалість виконання визначено у годинах) прострочення споживачеві сплачується пеня у розмірі трьох відсотків вартості роботи (послуги), якщо інше не передбачено законодавством. У разі коли вартість роботи (послуги) не визначено, виконавець сплачує споживачеві **неустойку** в розмірі трьох відсотків загальної вартості замовлення.

Згідно ч.9 ст.12 Закону України «Про захист прав споживачів»,

Якщо всупереч вимогам цієї статті протягом установлених строків продавець (виконавець) не здійснює повернення сплаченої суми грошей за продукцію у разі **розірвання договору, споживачеві виплачується неустойка** в розмірі одного відсотка вартості продукції за кожний день затримки повернення грошей

Згідно ч.3 ст.18 Закону України «Про захист прав споживачів», передбачені умови за яких визнання недійсними договорів, обмежують права споживача.

3. Несправедливими є, зокрема, умови договору про:

4) надання можливості продавцю (виконавцю, виробнику) **не повертати кошти** на оплату, здійснену споживачем, у разі відмови споживача укласти або виконати договір, без встановлення права споживача на одержання відповідної компенсації від продавця (виконавця, виробника) у зв'язку з **розірванням** або невиконанням ним договору;

....

7) надання продавцю (виконавцю, виробнику) права **не повертати кошти** на оплату ненаданої продукції у разі **розірвання** договору з ініціативи продавця (виконавця, виробника);

Враховуючи що норми Закону України «Про захист прав споживачів» передбачають порядок дій, а також права споживача після розірвання договірних відносин, є підстави вважати що правовідносини (в разі неповернення вкладу за рішенням суду), після розірвання судом договорів вкладу, регулюються відповідно до норми Закону України «Про захист прав споживачів» та відповідно є підстави для застосування статті 10 цього Закону.

3. Чи змінює правову природу зобов'язання після набрання чинності судовим рішенням, яким розірвано договори?

Згідно Постанови НБУ від 03.12.2003 № 516 "Про затвердження Положення про порядок здійснення банками України вкладних (депозитних) операцій"

1.7. Проценти на вклад (депозит), залучений відповідно до договору банківського вкладу (депозиту), якщо інше не передбачено договором, нараховуються від дня, наступного за днем надходження до банку грошових

коштів або банківських металів, до дня, який передує поверненню грошових коштів або банківських металів вкладнику або списанню з вкладного (депозитного) рахунку вкладника з інших підстав.

Згідно Постанови НБУ від 03.12.2003 № 516 передбачено що проценти на вклад (депозит), нараховуються до дня, який передує поверненню грошових коштів або списання з вкладного (депозитного) рахунку вкладника з інших підстав, а не до дня розірвання договору.

Таким чином, передбачено що за різних підстав проценти на вклад (депозит) нараховуються не до дня розірвання договору, а до дня повернення (списання) грошових коштів.

4. Який розмір послуги підлягає виплаті (вклад та проценти за вкладом, тільки проценти або лише вклад) та чи впливає на визначення розміру фінансової послуги розірвання договору?

1) Для відповіді на питання потрібне дослідження первинних документів банку та в повній мірі відноситься до повноважень економічної експертизи (спеціальність 11.3 Дослідження документів фінансово-кредитних операцій).

2) Для відповіді на питання необхідно дослідити умови та обставини кожного договору окремо, додатки та змінами до договорів, які платежі фактично виконані кожною із сторін справи та на підставі яких саме документів, дослідити бухгалтерський облік банку (співставити чи відповідають виконані банком нарахування, фактичні виплати та умови діючих правочинів), в якій частині банк виконав попередні рішення суду, а в якій частині не виконав.

3) Також питання на дослідження потребує уточнення, щодо дати на яку потрібне дослідження з визначення розміру виплати.

4) Розірвання договору може вплинути частково, тобто не на всі зобов'язання, що підлягають виплаті.

5. Чи можна вважати проценти, передбачені частиною другою статті 625 ЦК України, пенею, правова природа якої подібна до правової природи пені, визначеної частиною п'ятою статті 10 Закону України «Про захист прав споживачів» та статтею 551 ЦК України?

Згідно ст.549. Цивільного кодексу України, міститься поняття неустойки.

1. *Неустойкою (штрафом, пенею) є грошова сума або інше майно, які боржник повинен передати кредиторowi у разі порушення боржником зобов'язання.*

2. *Штрафом є неустойка, що обчислюється у відсотках від суми невиконаного або неналежно виконаного зобов'язання.*

3. *Пенею є неустойка, що обчислюється у відсотках від суми несвочасно виконаного грошового зобов'язання за кожен день прострочення виконання.*

Одночасне стягнення з учасника господарських відносин, штрафу та пені не суперечить статті 61 Конституції України, оскільки згідно зі статтею 549 ЦК України пеня та штраф є формами неустойки, що не є окремими та самостійними

видами юридичної відповідальності. У межах одного виду відповідальності може застосовуватися різний набір санкцій.

Аналогічна позиція міститься в позиціях Верховного Суду, з огляду судової практики Верховного Суду щодо забезпечення виконання зобов'язань, за січень 2018 року - грудень 2019 року.

Таким чином, **не встановлено підстав для ототожнення процентів** (ч.2 ст.625 ЦК України) **та пені** (ч.5 ст.10 Закону України «Про захист прав споживачів» та статтею 551 ЦК України). Неустойка – це грошова сума або інше майно, які боржник повинен передати кредиторowi у разі порушення боржником зобов'язання (ст. 549 ЦК України). Неустойка може бути одночасно двох видів: штраф та пеня.

У підготовці наукового висновку приймали участь наукові співробітники Центру Віхляєв О. та Германюк І.

**член Науково - консультаційної
ради Верховного Суду
доктор юридичних наук, професор,
Заслужений юрист України**

Владислав ФЕДОРЕНКО